

3.6 Landschap

Het huidige landschap wordt in detail beschreven in hoofdstuk 5. Hieronder volgen wel de beleidslijnen, en de conclusies ten aanzien van wat meegenomen moet worden in het inpassingsplan.

Beleidslijn

In de Structuurvisie Ruimtelijke Ordening, gebiedspaspoort uitwerking De Meierij van de provincie wordt het ruimtelijk beleid tot 2015, met een doorkijk naar 2040, op hoofdlijnen uiteengezet. De provincie heeft de ambitie het volgende te bereiken:

1. Versterken karakter van De Meierij als groen hart van Brabant;
2. Mogelijkheden bieden voor menging van functies in buitengebied en verbreding van de landbouw;
3. Versterken van de recreatieve verbindingen;
4. Inzetten op de ontwikkeling van een robuust beekstelsysteem van de Aa waarin, naast duurzame waterhuishouding, ook de landschappelijke kwaliteit van het watersysteem versterkt wordt, zodat de ruimtelijke verschillen tussen de systemen van Aa en Dommel beter beleefbaar worden;

5. Inzetten op behoud van de fijnmazigheid van de oude ontginningen;
6. De cultuurhistorische waarden van de Meierij in hun samenhang verder ontwikkelen, beschermen en toeristisch-recreatief ontsluiten;
7. Het duurzaam en in samenhang behouden van het bodemarchief;
8. Versterken van de ecologische waarden van het landschap door sturen op behoud of ontwikkeling van kenmerken van het landschap.

Dit wil men bereiken door het nastreven van een gemengd landelijk gebied. Dit is een gebied waarbinnen verschillende functies in evenwicht met elkaar worden ontwikkeld. Agrarische functies worden in samenhang met andere functies (in de omgeving) uitgeoefend.

Conclusie voor de inpassing

Het beleid geeft de mogelijkheid om de verdubbeling van de N279 landschappelijk hoogwaardig in te passen. Aansluitend op het beleid bestaat het doel van de inpassing op hoofdlijnen uit:

- Versterken zichtbaarheid diversiteit van het landschap;
- Verzachten visuele impact verdubbeling N279 op de omgeving.

Voor de uiteindelijke vormgeving van de hierboven gestelde doelen gelden de provinciale ambities (1 t/m 8) als randvoorwaarden.

3.7 Conclusies

Uit de voorgaande punten 3.1 t/m 3.6, bestaand beleid en de parallelle ontwikkelingen, worden de volgende punten als randvoorwaarden voor het beeldkwaliteitsplan meegenomen:

Water

De vormgeving en inpassing van de wateropgave moet bijdragen aan een goede landschappelijke inpassing.

Natuur

De natuuropgave bestaat uit drie hoofddoelen:

1. Het versterken van de ecologische waarden van het landschap door te sturen op behoud of ontwikkeling van kenmerken van het landschap;
2. Het inpassen van de natuuropgave parallel aan de N279;
3. Het behouden en versterken van de noord-zuid verbindingen over de N279 en het kanaal heen.

Bedrijvigheid

Geen uitbreiding van woningbouw en bedrijvigheid in de directe omgeving van de N279 en behoud herkenbaarheid bestaande kernen als afzonderlijke dorpen.

Netwerken

Afslagen als geleidelijke overgang tussen de N279 en de lokale ontsluiting "de Afslag als overgangszone tussen twee werelden". De afslagen maken onderdeel uit van het lokale landschap. Ze worden ingericht aansluitend op deze lokale karakteristieken.

Recreatie

De inpassing van de N279 moet als doel hebben de negatieve ruimtelijke impact op de omgeving zo veel als mogelijk te beperken.

Landschap

- Structuurvisie RO (1 t/m 8 paragraaf 3.6)
- Verscheidenheid en diversiteit
- Verzachten visuele impact

4. Natuurcompensatieplan

4.1 Natuurcompensatieplan

Vanuit het nationaal en provinciaal beleid bestaat de opgave om EHS welke verloren gaat, als gevolg van ruimtebeslag of aantasting van kwaliteit, te compenseren. Deze compensatie dient bij voorkeur in oppervlakte nieuwe EHS-natuur te gebeuren.

Daarnaast bestaat de mogelijkheid om deze oppervlakte dusdanig in te zetten dat daardoor meerdere doelen en/of een hogere ambitie gehaald kan worden. De provincie heeft aangegeven dat zijzelf als initiatiefnemer een voorbeeldfunctie heeft en daardoor enerzijds minimaal aan de oppervlakteopgave wil voldoen, maar daarnaast ook een meerwaarde wil bereiken.

Eén aspect bij het behalen van deze hogere ambitie is de te compenseren natuurwaarden in te zetten “ten dienste” van een betere landschappelijke inpassing van de N279. In dit BKP zijn de bevindingen en de gestelde opgaven, uit de eerste aanzetten van het deelonderzoek **Concept compensatieplan N279**, mee genomen en geïmplementeerd. Dit heeft geresulteerd in het landschappelijk en ecologisch versterken van de oost- west verbinding

en het optimaliseren van de noord- zuid verbinding. De verbindingen worden voornamelijk vorm gegeven door de aanplant van laan- en haag structuren, singels en struiken en door de aanplant van bos(jes).

Om de compensatiehectares optimaal in te zetten is uitgegaan van de huidige natuurwaarden en kansen en knelpunten in het gebied.

Voorstel is daarom de compensatiegronden in te zetten bij:

- Versterken verbindingszone en leefgebied van de Das. Dit speelt vooral ten oosten van het nieuwe tracé van de Zuid-Willemsvaart. Hierdoor kunnen bestaande leefgebieden duurzaam met elkaar verbonden worden en wordt bijgedragen aan een plek waar de Das de Zuid-Willemsvaart kan kruisen.
- Herstel van het beekdal en landschapsstructuur. Hierbij kunnen gronden ingezet worden ten behoeve van typische beekdalhabitats als vochtige graslanden of moerasjes en poeltjes maar ook voor stroken waarop landschapselementen als singels en struiken

aangeplant kunnen worden. De in te richten gronden kunnen gezocht worden op van nature al vochtige plekken, zoals bij bestaande meanders, maar ook om landschapelementen zoals bosjes en singels onderling te verbinden. Dat draagt tevens bij aan het versterken van verbindingszones en vergroten van leefgebieden voor vleermuizen, vogels, vlinders en libellen. Bijkomend voordeel is dat een kleinschaliger landschap de weg meer aan het zicht onttrekt.

- Uitbreiden leefgebied kamsalamander. Vlak bij de A50 ligt een klein stukje EHS waar een kleine populatie van de zwaar beschermde en kwetsbare kamsalamanders leven. Door de omlegging en verbreding van de weg wordt hun leefgebied geïsoleerd. Door echter het gehele gebiedje in te richten ten behoeve van deze soort (en daarmee voor veel andere minder gevoelige soorten) kan de populatie versterkt worden. Door tegelijk te zorgen voor een verbindingsmogelijkheid onder de weg door kan vanuit dit gebiedje de kamsalamander ook in de omgeving terecht komen.

Historische Kaart 1890

0 500 1000 2000 meter

5. Het landschap

5.1 Inleiding

Het landschap van nu is het resultaat van een lange historie, een ontwikkeling die loopt vanaf de vroegste tijden tot nu. Voor een goed begrip van het landschap, de structuur en samenhang en de beleving is een begrip van de ontstaansgeschiedenis belangrijk.

In dit hoofdstuk beginnen we dan ook met het ontstaansverhaal van het landschap. Vervolgens gaan we in op het resultaat van deze geschiedenis, de nog zichtbare historische elementen en de beleving van het huidige landschap. Afsluitend wordt ingegaan op de uit de analyse voortkomende uitgangspunten en randvoorwaarden voor de inpassing van de N279.

5.2 Het ontstaan van het landschap

Natuurlijke basis

De Meierij, waarbinnen het plangebied is gelegen, maakt deel uit van het dekzandplateau en bestaat uit verschillende dekzandruggen, afgewisseld door dekzandvlaktes. Aan de noordkant wordt het gebied begrensd door de grote en brede oost-west lopende dekzandrug tussen Oss en Waalwijk. In het oosten ligt het dal van de rivier de Aa.

Deze beek werd gevoed vanuit het Peelhorstgebied en de daar aanwezige veenmoerassen.

Bron: Structuurvisie Ruimtelijke Ordening, Gedeputeerde Staten van Brabant, januari 2011.

Het dal van de Aa is voor mensen al heel lang een aantrekkelijk gebied om te wonen. Vondsten uit de steentijd en de Romeinse tijd zijn bekend uit zowel de beekdalen en de beek zelf, als uit de bijbehorende oeverwallen. De basis voor het huidige landschap is echter gelegd in de Middeleeuwen. De eerste boeren vestigden zich in ongeveer 700 na Chr. binnen het plangebied, op de rand van de hoge dekzanden en het beekdal. Deze nederzettingen zijn uitgegroeid tot de dorpen Berlicum, Middelrode, en Heeswijk-Dinther. De oorspronkelijke kern van de dorpen is nog te herkennen aan lintvormige bebouwingsstructuur of de vanuit een markt (brink) uitwaaiende wegen (esdorpenstructuur). De boeren in het gebied hadden gemengde bedrijven met bouwland op de hoge dekzandrug, grasland in de natte beekdalen, en bos en heide voor de schapen op de gronden die verder van de nederzettingen aflagen. Door overbegrazing en te intensief plaggen van de heide ontstonden op sommige plaatsen zandverstuivingen (buiten het plangebied).

Rond 1080 werd aan de rivier de Aa ten noordwesten van het dorp Heeswijk een kasteel gebouwd. Het kasteel had aanvankelijk de vorm van een motte: een kunstmatig uit lagen klei, leem en zand opgeworpen en ronde 'vluchtheuvel' met gracht en een kleine toren erop. Het kasteel werd in de navolgende eeuwen regelmatig vergroot en verbouwd.

Gedurende de geschiedenis werden op beperkte schaal ingrepen in het watersysteem ondernomen om de wateroverlast te verminderen en de gebruiksmogelijkheden van het water te vergroten. Al in 1498 waren er klachten over een onvoldoende ontwatering van het gebied door de Aa. Om aan deze klachten tegemoet te komen werd de rivier uitgediept, verbreed en waar nodig verlegd. Aan het begin van de 17e eeuw werd de Aa verder aangepast om deze bevaarbaar te maken voor platte schuiten.

De Zuid - Willemsvaart is in 1826 gegraven, ten behoeve van de scheepvaart (transport over water). Daarnaast heeft het kanaal een belangrijke functie in het verwerken van hoge afvoeren in de Aa. Bij piekafvoeren wordt een deel van het water via het kanaal richting 's-Hertogenbosch getransporteerd. Voor 's-Hertogenbosch, via het afleidingskanaal, wordt het afgelaten water weer op de Aa gezet. Het waterpeil in het kanaal is hoger dan het maaiveld in

Landschapstypen

- Broekbos
- Heide
- Oude zandontginning - open
- Oude zandontginning - besloten
- Beekdalsysteem
- Jonge broekontginning
- Oude broekontginning

Bron: Provincie Noord-Brabant

0 500 1000 2000 meter

de omgeving. Dit zorgt voor enige kweldruk en daarmee een lichte stijging van de grondwaterstand in de gronden langs het kanaal.

In de periode 1960 – 1980 hebben in het plangebied twee ruilverkavelingen plaatsgevonden. Het oppervlaktewatersysteem is tijdens deze ruilverkavelingen ingrijpend aangepast. Bestaande waterlopen zijn rechtgetrokken (genormaliseerd) en soms verlegd. Er zijn veel sloten gegraven om de natte gronden beter te ontwateren. Ook de toegankelijkheid van het landschap en de locatie van boerderijen is aangepast aan de agrarische bedrijfsvoering van nu.

Het Moderne landschap

Het groene en afwisselende landschap heeft een belangrijke recreatieve functie gekregen voor het stedelijk gebied van 's-Hertogenbosch. De landbouw is meegegroei met de ontwikkeling van een primaire productie naar een menging van activiteiten op het gebied van recreatie, zorg, landschapsbeheer, streekproducten en educatie. Gevolg hiervan is verdere verbreding en afstemming van de landbouw op natuur en landschap, een sterke gerichtheid op grondgebonden veehouderij en investeringen in natuur en landschap.

Verspreid in het plangebied zijn routenetwerken voor wandelen en fietsen ontstaan.

Door de groei van agrarische bedrijfsbebouwing en de groei van de steden en dorpen is de verstening binnen het plangebied toegenomen. Het plangebied wordt gekarakteriseerd door veel kleine dorpen, met ieder hun eigen karakter en relatie met het landschap. Ook is een aantal plattelandsdorpen uitgroeid tot middelgrote steden of industriekernen, zoals Veghel en Schijndel.

5.3 Landschapstypen

De ontwikkeling resulteerde in een uniek landschap, dat gekenmerkt wordt door een grote diversiteit. Uiteenlopende landschapstypen vormen als het ware een mozaïek; een veelkleurig landschap van onder andere akkerland, graslanden, broekbossen, broekland, jonge ontginningen van voormalige heidevelden en stedelijke kernen. Het mozaïeklandschap bestaat uit begrensde deelgebieden met hun eigen kenmerken - samen vormen ze één geheel. Het mozaïeklandschap wordt doorsneden door de lange lijnen van het beekdal de Aa, de Zuid-Willemsvaart en provinciale weg N279.

De landschappelijke identiteit van het plangebied wordt vooral bepaald door het voorkomen van de in zuidoost-noordwest stromende beekdalen, de Aa en de Leijgraaf. Hiertussen bevinden zich oude cultuurgronden (akkers, landgoederen, oude bossen). Binnen het plangebied zijn meerdere cultuurhistorische bouwkundige, landschappelijke structuren aanwezig.

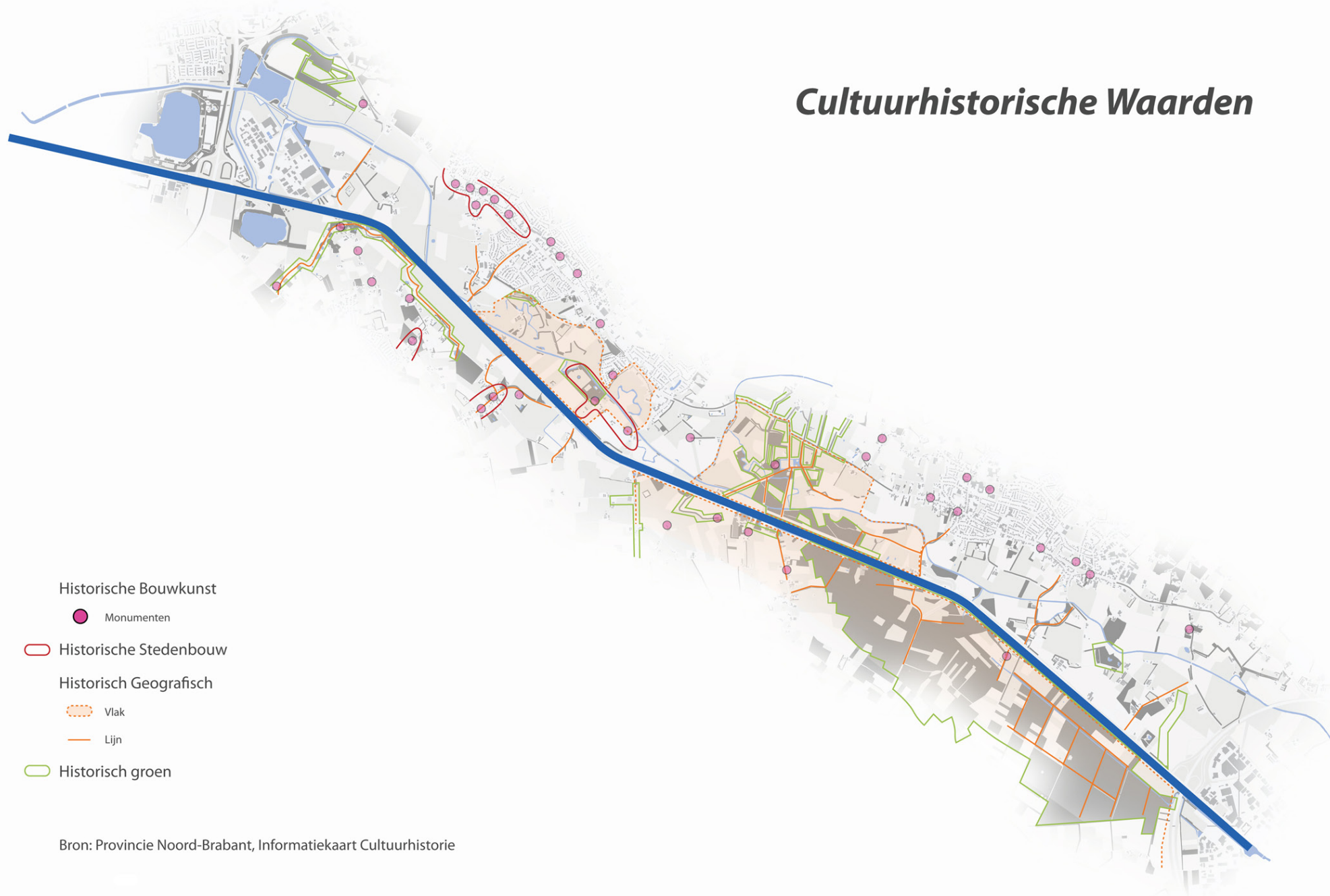
De hierin te onderscheiden landschapstypen langs de N279 zijn:

- Beekdallandschap (Aadal)
- Oude zandontginningen
- Dorps woonmilieu en linten

Beekdallandschap

Het beekdallandschap is herkenbaar aan haar laaggelegen stroomdal met oude meanders. Het beekdallandschap wordt ten hoogte van Berlicum / Den Dunge door de Zuid-Willemsvaart doorsneden en bevindt zich hierdoor zowel aan de noord als zuidzijde van het kanaal. Het gebied is relatief open met op de lagere delen een kenmerkend verkavelingspatroon. Het grondgebruik bestaat voor het grootste deel (lagere delen) uit hooi- en weilanden. Op de hogere delen komen bossen, bouwland en fruitteelt

Cultuurhistorische Waarden

Bron: Provincie Noord-Brabant, Informatiekaart Cultuurhistorie

0 500 1000 2000 meter

voor. Het wegenpatroon is grillig. Op de overgang van het beekdal naar de oude zandontginningen bevinden zich houtwallen. Dit gebied is kleinschalig van karakter. De Aa zelf ligt ten westen van Kasteel Heeswijk tussen kades “opgetild” in het landschap en is duidelijk herkenbaar. Ten oosten van het kasteel heeft de Aa zich “ingesneden” in het landschap. Hierdoor is de beekloop in het oostelijk deel minder goed herkenbaar.

Oude zandontginningen

Het gebied kenmerkt zich door verspreide boerderijen. Oorspronkelijk had iedere boer zijn eigen bouw- en grasland in de buurt. Het bouwland ligt op de hoge plekken. Om het bouwland lagen singels van bomen en struiken, die als afrastering voor het vee dienden en als houtvoorziening. Het grasland ligt in de lagere vochtigere delen langs de Aa. Het gebied is kleinschalig en bevat veel bossen en beplanting (lanen, singels en houtwallen).

Dorps woonmilieu en linten

De dorpslinten op de hogere delen aan de noordkant van het beekdal zijn nog duidelijk herkenbaar in het landschap en vormen een karakteristiek binnen het plangebied. De kernen worden van elkaar gescheiden door niet verste-

delijkt groene ruimte. De dorpsrand op de overgang van dorp naar beekdal is organisch gegroeid, rafelig en groen van karakter. De geleidelijke overgang van landschap naar bebouwde omgeving is karakterbepalend. De dorpen zelf zijn kleinschalig van karakter. Op basis van deze kenmerken kunnen de kleinere kernen ten noorden van de N279 worden aangemerkt als landelijk woonmilieu. Vanaf de N279 bestaat een zichtrelatie op de kerktorens van Heeswijk, Dinther en Middelrode.

Conclusie

Kenmerkend van de hiervoor omschreven ontwikkeling is dat de verschillende landschapstypen binnen het plangebied nog steeds hekenbaar zijn maar dat de onderlinge verschillen zijn afgenomen. De optimalisatie, van het watersysteem en de ruilverkaveling ten behoeve van de landbouwkundige en de verdere verstedelijking, is hier debet aan. Door deze aanpassing zijn de verschillen tussen droog en nat minder groot geworden met als resultaat een meer eenduidig grondgebruik en beeld.

5.4 Cultuurhistorie

Op de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant zijn de belangrijkste cultuurhistorische waarden opgenomen. In het bijzonder dient rekening gehouden te worden met de historisch landschappelijke vlakken met hoge en zeer hoge waarden: waardevolle structuren, patronen en objecten.

Het traject N279 en Zuid-Willemsvaart grenst aan een veelvoud van als waardevol aangeduide gebieden. Ingerepen hierin zijn niet vanzelfsprekend, en zullen met aandacht moeten worden ingepast. Ook de archeologische en bouwkundige monumenten moeten worden beschermd, evenals de aardkundig waardevolle gebieden.

Binnen dit gevarieerde landschap zijn nog diverse historisch landschappelijke structuren aanwezig, en een aantal historische stedenbouwkundige elementen. Deze bijzondere structuren worden hieronder toegelicht.

Historische landschappelijke structuren

In het plangebied is één zeer waardevol landgoed gelegen, landgoed Kasteel Heeswijk. Het landgoed ligt aan de

noordelijke zijde van het beekdal van de Aa tussen Heeswijk en Middelrode. Het dateert uit de periode 1100-1200 en is later nog uitgebreid. De huidige inrichting van het landgoed dateert uit de periode 1700-1900.

De wegenstructuur rondom Kasteel Heeswijk is zeer karakteristiek te noemen. De inrichting kenmerkt zich door een onregelmatige structuur van oude lanen met een breed profiel die in alle richtingen uiteenlopen. De wegen zijn gedeeltelijk verhard met klinkers en gedeeltelijk onverhard en van begeleidende laanbeplanting (eiken, beuken) voorzien. Het grasland wordt doorsneden door ontwateringsloten, met vele zichtrelaties. Bijzonder zijn de onverharde, kaarsrecht op het kasteel gelegen dreven aan de zuid- en zuidwestzijde van het kasteel.

Hoewel het karakter van de wegen sterk is veranderd, volgen ze vaak nog hun oorspronkelijke eeuwenoude tracé. In het plangebied betreft dit de wegen vooral rondom het Kasteel Heeswijk, ten zuiden van Berlicum, Middelrode, Heeswijk en Dinther, doorlopend (zie cultuurhistorische waardenkaart, legenda historisch-geografische lijn).

Historische groenstructuren

Binnen het plangebied zijn ook enkele historische groenstructuren aanwezig. Vermeldenswaardig zijn de oude eiken langs de wegen en de lanen rondom Kasteel Heeswijk. Zeer oude eikenbeplantingen vormen het Zomereikhakhout of eikenspaartelgen die deels uit de middeleeuwen dateren. Daarnaast staan op de cultuurhistorische waardenkaart nog diverse groenstructuren benoemd die het behouden waard zijn waaronder: de laanstructuur die zich tussen de wegen: Laverdonk, De Knokert en de A50 bevindt, het bosje tussen de Laverdonk en de Aa terzijde van Dinther, de begeleidende groenstructuur langs de Poeldonksedijk en Hooidonksedijk, de groenstructuur langs de Molendijk-Noord en het gehele boscomplex De Prekers en Wijboschbroek.

Historische(steden) bouwkundige structuren

Kasteel Heeswijk is ontstaan als een kunstmatige heuvelburcht (motte) in de elfde eeuw. Op het einde van de veertiende eeuw werd de burcht omgebouwd tot een veelhoekige waterburcht, met zeer zwaar muurwerk in de kelders. Het kasteel was in 1672 de verblijfplaats van Lodewijk XIV.

Ruïne Seldensate

Rond 1300 verschijnt het eerste gebouw, een boerderij het Gewad of Gewathe genoemd. Het fietspad naast de ingang van Seldensate herinnert nog aan die naam. Rond 1450 word het gebouw uitgebreid en krijgt het de naam Seldensate. Het huis groeit uit tot een kasteel met duiventoren en kapel. In 1934 besluit men de rivier de Aa te kanaliseren en dat zorgt ervoor dat het verval bespoedigd wordt. Het gewijzigde waterpeil zorgt voor scheefstand. De laatste resten van Seldensate worden in 1973 gered door de "Plaets", de heemkundige kring van Berlicum. De gemeente koopt het landgoed, restaureert het poortgebouw grotendeels, samen met de duiventoren. De tuin wordt hersteld en de gracht uitgegraven.

